

NEZAVISNOST PRAVOSUĐA

Priredio: redovni profesor dr Milorad Bejatović

INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY

Edited by: full professor Milorad Bejatovic, Ph.D.

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy Novi Sad

Novi Sad 2017.

Zbornik referata sa međunarodnog naučnog skupa održanog
od 21. – 23. septembra 2017. godine u Novom Sadu,
u organizaciji Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

Izdavač:

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Geri Karolja br. 1, telefon: 021 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Recenzenti:

Prof. dr Milorad Bejatović
Prof. dr Mirko Kulić
Prof. dr Milan Počuča
Prof. dr Zoran Pavlović
Prof. dr Zdravko Jež
Prof. dr Nenad Avramović
Prof. dr Miloš Marković

Prof. dr Jelena Matijašević-Obradović
Doc. dr Predrag Mirković
Doc. dr Darko Golić
Doc. dr Jelena Stojšić – Dabetić
Doc. dr Sanja Škorić
Doc. dr Nenad Bingulac

Za izdavača:

Prof. dr Marko Carić

Urednik:

Prof. dr Milorad Bejatović

Štampa:

Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 150

ISBN
978-86-6019-075-0

Programski odbor:

Prof. dr MARKO CARIĆ | Dekan Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
- Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu | Republika Srbija
Prof. dr MILORAD BEJATOVIĆ | Redovni profesor Pravnog fakulteta za privredu i
pravosuđe - Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu | Republika Srbija
Akademik prof. dr MIODRAG N. SIMOVIĆ | Sudija Ustavnog suda Bosne i
Hercegovine | Republika Bosna i Hercegovina
Prof. dr BORČE DAVITKOVSKI | Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ - Univerzitet
„Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju | Republika Makedonija
Prof. dr KOSTADIN PUŠARA | Redovni profesor – emeritus i specijalni
savetnik na Univerzitetu Ujedinjenih nacija za mir i razvoj u Beogradu |
Republika Srbija
Prof. dr BORA ČEJOVIĆ | Predsednik krivičara Srbije | Republika Srbija
Prof. dr BRANKO VUČKOVIĆ | Predsednik Osnovnog suda u Kotoru |
Republika Crna Gora
Prof. dr ČEDOMIR BACKOVIĆ | Pomoćnik ministra pravde Republike Srbije |
Republika Srbija
Prof. dr ZORICA DRLJAČA | Univerzitet “Apeiron” u Banjoj Luci | Bosna i
Hercegovina
Prof. dr MIRKO SMOLJIĆ | Veleučilište “Lavoslav Ružička” u Vukovaru |
Republika Hrvatska
Prof. dr ROK LAMPE | Research Institute of European Faculty of Law in Nova
Gorica | Republika Slovenija
Prof. dr PETR VIKTOROVIČ MENŠIKOV | Katedra za razvojnu i pedagošku
psihologiju | Psihološki fakultet - Kaluški Državni Univerzitet Ciolkovski | Rusija

Organizacioni odbor:

Prof. dr Milorad Bejatović
Prof. dr Miloš Marković
Prof. dr Nikola Čirović
Prof. dr Jelena Matijašević-Obradović
Doc. dr Predrag Mirković
Doc. dr Darko Golić
Doc. dr Sanja Škorić
Doc. dr Jelena Stojić – Dabetić
Dr Dragan Grahovac

Sekretar:

Tamara Preradović, dipl.prav.

Proceedings of the International Scientific Conference
held from September 21 – 23, 2017 in Novi Sad,
organized by the Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad

Publisher:

Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad,
Geri Karolja No.1, telephone: 021 / 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Reviewers:

Milorad Bejatovic, PhD
Mirko Kulic, PhD
Milan Pocuca, PhD
Zoran Pavlovic, PhD
Zdravko Jez, PhD
Nenad Avramovic, PhD
Milos Markovic, PhD
Jelena Matijasevic-Obradovic, PhD
Predrag Mirkovic, PhD
Darko Golic, PhD
Jelena Stojacic-Dabetic, PhD
Sanja Skoric, PhD
Nenad Bingulac, PhD

For the Publisher:

Marko Caric, PhD - Dean

Editor-in-Chief:

Milorad Bejatovic, PhD

Print:

Print shop FELJTON, Novi Sad

Circulation: 150

ISBN
978-86-6019-075-0

Program Committee:

MARKO CARIC, PhD | Dean of the Faculty of Law for Commerce and Judiciary
- University Business Academy in Novi Sad | Republic of Serbia

MILORAD BEJATOVIC, PhD | Full Professor at the Faculty of Law for
Commerce and Judiciary - University Business Academy in Novi Sad | Republic
of Serbia

MIODRAG N. SIMOVIC, academician | Judge of the Constitutional Court of
Bosnia and Herzegovina | Bosnia and Herzegovina

BORCE DAVITKOVSKI, PhD | Faculty of Law „Iustinianus Primus“ - Ss. Cyril
and Methodius University in Skopje | Republic of Macedonia

KOSTADIN PUSARA, PhD | Full Professor - Emeritus and Special Advisor at
the European Center for Peace and Development - University for Peace
established by the United Nations, Belgrade | Republic of Serbia

BORA CEJOVIC, PhD | President of the Serbian Association for Criminal Law |
Republic of Serbia

BRANKO VUCKOVIC, PhD | President of the Basic Court in Kotor | Republic
of Montenegro

CEDOMIR BACKOVIC | Assistant Minister of Justice | Republic of Serbia

ZORICA DRLJACA, PhD | “Apeiron” University in Banja Luka | Bosnia and
Herzegovina

MIRKO SMOLJIC, PhD | “Lavoslav Ruzicka” University in Vukovar | Republic
of Croatia

ROK LAMPE, PhD | Research Institute of European Faculty of Law in Nova
Gorica | Republic of Slovenia

PETR VIKTOROVICH MENSHIKOV, PhD | Department of Developmental and
Educational Psychology | Kaluga State University | Russia

Organizing Committee:

Milorad Bejatovic, PhD

Milos Markovic, PhD

Nikola Cirovic, PhD

Jelena Matijasevic-Obradovic, PhD

Predrag Mirkovic, PhD

Darko Golic, PhD

Sanja Skoric, PhD

Jelena Stojacic-Dabetic, PhD

Dragan Grahovac, PhD

Conference Secretary:

Tamara Preradovic, LL.B.

Msr Nenad Stefanović

*Doktorand i asistent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: nenad@pravni-fakultet.info*

NAKNADA ŠTETE KAO PREDMET IMOVINSKOPRAVNOG ZAHTEVA

Apstrakt:

Šteta predstavlja institut građanskog prava koji je regulisan Zakonom o obligacionim odnosima. Pretrpljenu štetu moguće je nadoknaditi redovnim putem u parničnom postupku, ali i u krivičnom postupku putem imovinskopravnog zahteva ukoliko šteta potiče iz krivičnog dela. Naknada štete, povraćaj stvari i poništaj pravnog posla predstavljaju tri predmeta imovinskopravnog zahteva, a u ovom radu autor će pokušati da pobliže objasni i otkloni neke nedoumice koje su vezane za naknadu štete kada se javlja kao predmet imovinskopravnog zahteva.

Ključne reči: *vanugovorna odgovornost, parnični postupak, naknada štete, imovinskopravni zahtev, adhezioni postupak, krivični postupak.*

POJAM I OBLICI ŠTETE

Reč „šteta“ može se posmatrati u pravnom, ali i u laičkom značenju. U ovom, drugom smislu pod štetom obično podrazumevamo svaku propuštenu priliku, pa se tako u svakodnevnoj konverzaciji može čuti da je šteta što neko nije pročitao neku knjigu, stigao na vreme u pozorište ili pak položio ispit. Štetom je moguće označiti i svaku promenu na gore materijalnih i nematerijalnih dobara nekog lica, što bi bio prirodni pojam štete.¹

Ono čime se bavi ovaj rad jeste pojam štete u pravnom smislu, koji ima daleko uže značenje od pomenutih. U pravnom smislu šteta se određuje kao ono oštećenje (i to nastalo na pravnim dobrima, kako ličnim tako i imovinskim) koje je pravno priznato. Pod štetom se u teoriji uobičajeno smatra štetnom radnjom prouzrokovana povreda nečijeg subjektivnog prava ili pravom zaštićenog interesa.²

1 Vidi više: Salma, J. (2009). *Obligaciono pravo – Opšti deo, osnovna načela, ugovori i prouzrokovanje štete*, Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu, Centar za izdavačku delatnost, str.440-442

2 Mrvić-Petrović, N., Mihailović, N. i Petrović, Z. (2003). *Vanugovorna odgovornost države za štetu pričinenu njenim građanima*, Vojnoizdavački zavod i Institut za uporedno

U okvir pravnog pojma ne ulazi svaka vrsta škođenja koju čovek oseća, tj. svaka faktička šteta. Pravni pojam štete pretpostavlja, naprotiv, odabir i deobu ljudskih interesa na one koji jesu i one koji nisu vredni pravne zaštite. Drugim rečima, faktičkoj šteti pravni poredak postavlja normativne granice, određuje domašaj škođenja koje se smatra štetom. Prema tome, svako prikraćivanje nečijeg interesa nije šteta u pravnom smislu. Pravni pojam štete podrazumeva, naime, samo onaj gubitak koji neko, usled određenog događaja, trpi na svojim pravno zaštićenim dobrima.³

Istorijski posmatrano pojam štete je bio definisan u nekim građanskim (imovinskim) zakonima sa ovih prostora. Austrijski građanski zakonik (u daljem tekstu: AGZ) je donet 1811.godine. Ovaj zakonik je bio primenjivan u zemljama Austro-Ugarske monarhije, odnosno na teritoriji današnjeg Lihtenštajna, Mađarske, Hrvatske, Slavonije, Vojvodine i Banata i na delove današnje Rumunije. U Bosni i Hercegovini je AGZ u vreme austro-ugarske uprave imao značaj pomoćnog pravnog izvora. U AGZ-u je šteta definisana na sledeći način: „*štetom se naziva svaki uštrb pričinjen nekom u njegovoj imovini, pravima ili njegovoj ličnosti.*“ (paragraf 1293. AGZ)

Prema austrijskom Građanskom zakoniku (paragraf 1294.) šteta potiče ili iz protivpravne radnje, ili što je protivno zakonu nešto propušteno da se učini, ili pak od slučaja. Takva pravna radnja se može učiniti namerno ili nepažnjom i u oba slučaja reč je o krivici.⁴

Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju iz 1844.godine, koji je Jovan Hadžić, novosadski senator, radio po uzoru na AGZ, u paragrafu 800. navodi o šteti sledeće: „*Ko drugome štetu kakvu učini, bilo to na imanju tuđem ili pravima ili ličnosti, onaj mora tu naknaditi.*“ U vezi sa tim u paragrafu 819. dalje se normira institut *restitutio in integrum* na sledeći način: „*Ko štetu kakvu drugome nanese sa zlom namerom ili iz krajnjeg nebreženja, onaj će ne samo štetu učinjenu naknaditi, nego će i dobitak zbog toga izgubljeni naplatiti morati.*“ Vidimo, dakle, da se pod štetom podrazumeva svaka povreda koja je naneta trećem licu ne samo na njegovom imanju, misleći se na njegovu imovinu, nego i na njegovoj ličnosti (telu, slobodi i časti) Pri tom se razlikuju dva oblika štete: faktički pretrpljena šteta i osujećena dobit (izmakla korist).

Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru iz 1888.godine štetu definiše na sledeći način u članu 923: „*Šteta je u širem značenju kad se god i čim se naš imetak umanjuje, pa bilo da se nečim krnji naša već stečena imovina, ili se imovini priječi da se nečim umnoži, čim bi se inače odista umnožila*“

Ukoliko govorimo o srpskom pozitivnom pravu najznačajniji izvor prava, vezan za štetu, jeste ujedno i jedan od najvećih pravnih spomenika jugoslovenskog,

pravo, Beograd. str. 142.

3 Radišić, J. (1979). *Obligaciono pravo opšti deo*, Beograd: Nolit. str.165.

4 Antić, O. (2008). *Obligaciono pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Službeni glasnik, str. 451.

a kasnije i srpskog građanskog prava: Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine (u daljem tekstu ZOO).⁵

Građanskopravna odgovornost se može definisati kao „obaveza pravnog subjekta (fizičkog ili pravnog lica) da nadoknadi štetu koju je prouzrokovao drugom subjektu (licu)“⁶ Razlikujemo dve vrste građanskopravne odgovornosti: ugovornu i vanugovornu (deliktну) odgovornost.⁷

Kod ugovorne odgovornosti građanskopravna odgovornost proizilazi iz povrede ugovorne norme. Saglasnom izjavom volja dva pravna subjekta su zaključila ugovor i regulisala međusobna prava i obaveze u obligacionom odnosu. Ako jedna od strana ne izvrši (ili ne izvršava) svoju obavezu i time se prourokuje šteta drugoj ugovornoj strani, ona ima pravo na naknadu štete. Znači, za nastanak ugovorne odgovornosti bitna su dva elementa: postojanje punovažnog ugovora i povreda ugovorne obaveze.⁸

Vanugovorna (deliktна) građanskopravna odgovornost za polaznu osnovu ima prouzrokovanje štete protivpravnim ponašanjem koje, kako mu i samo ime kaže, ne potiče iz ugovora nego iz deliktne radnje.

Imperativne norme regulišu vanugovornu odgovornost, dok ugovorna spada u domen dispozitivnog prava.

„Novčana naknada je građanskopravna sankcija za vanugovorno (deliktно) prouzrokovanje štete“⁹

Ukoliko je predmet podnetog imovinskopravnog zahteva naknada štete, nastala izvršenjem krivičnog dela, tada se ona posmatra u svetlu ZOO i kako ju je on definisao. Pa tako: „Šteta je umanjeње nečije imovine (obična šteta) i sprečavanje njenog povećanja (izmakla korist), kao i nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta).“ (čl.155. ZOO)

NAKNADA ŠTETE

Načini prouzrokovanja štete su brojni, međutim, po ZOO osnov odgovornosti za prouzrokovanu štetu je definisan na sledeći način: „Ko drugome

5 Zakon o obligacionim odnosima, Sl. list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, „Sl. list SRJ”, br. 31/93 i „Sl. list SCG”, br. 1/2003 - Ustavna povelja, čl. 158..

6 Radovanov, A. (2009). Obligaciono pravo opšti deo, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 229

7 O ugovornoj i deliktnoj odgovornosti videti više: Perović, S. (1995). Pravno filozofske rasprave, Beograd: Novinsko-izdavačka ustanova, Službeni list SRJ, str.166-176

8 Ibid. str. 230.

9 Počuča, M. (2008). *Naknada nematerijalne štete zbog pretrpljenog straha*, Novi Sad: Privredna akademija Novi Sad, str.93

prouzrokuje štetu dužan je naknaditi je, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.“ (čl.154. st.1 ZOO) ZOO takođe definiše i pojam krivice: „Krivica postoji kada je štetnik prouzrokovao štetu namerno ili nepažnjom.“ (čl.158. ZOO)

Dakle, iz zakonske definicije se vidi da postoje tri oblika štete:

1. obična (materijalna) šteta;
2. izmakla korist (u teoriji se sreću i nazivi: izmakla dobit) i;
3. nematerijalna šteta.

Obična šteta (*damnum emergens*), koja se još naziva i prosta ili pozitivna šteta, definiše se kao umanjeno nečije imovine, izmakla korist (*lucrum cessans*) kao sprečavanje povećanja nečije imovine, dok je nematerijalna šteta definisana kao: nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha. Za bolje razumevanje instituta imovinskopravnog zahteva potrebno je detaljno izložiti norme ZOO koje se definišu materijalnu i nematerijalnu štetu.

a) Naknada materijalne štete – Svaka šteta na neki način predstavlja određeni gubitak ili „promenu na gore jednog od dva osnovna dobra čovekova: materijalnog ili nematerijalnog.“¹⁰ Zakon o obligacionim odnosima na više mesta reguliše ovaj oblik naknade štete. „Oštećenik ima pravo kako na naknadu obične štete, tako i na naknadu izmakle koristi. Visina naknade štete određuje se prema cenama u vreme donošenja sudske odluke, izuzev slučaja kad zakon naređuje što drugo. Pri oceni visine izmakle koristi uzima se u obzir dobitak koji se mogao osnovano očekivati prema redovnom toku stvari ili prema posebnim okolnostima, a čije je ostvarenje sprečeno štetnikovom radnjom ili propuštanjem. Kad je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, sud može odrediti visinu naknada prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika.“ (čl.189. st.1-4. ZOO)

Ovu zakonsku odredbu bi trebalo malo detaljnije proanalizirati. Prema važećem zakonskom pravilu, sud može da odredi visinu naknade štete prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika, ako je ta stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem. To je jedina odredba Zakona o obligacionim odnosima u kojoj se koristi reč umišljaj. Zakonodavac stepenuje krivicu u građanskopravnom smislu na nameru, krajnju nepažnju i običnu nepažnju.

Treba uočiti da namera štetnika da drugome prouzrokuje štetu nije uslov za subjektivno odmeravanje naknade iz čl. 189, st. 4. ZOO. Subjektivno merilo primeniće se ako je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, bez obzira na to da li je štetnik imao nameru prouzrokovanja štete (*animus nocendi*). Dovoljno je da je šteta prouzrokovana umišljajno izvršenim krivičnim delom, pri čemu se za takvu štetu u građanskom pravu može odgovarati i po objektivnom principu.¹¹

¹⁰ Radišić, J, op.cit.. str.166.

¹¹ Vidi više: Karanić Mirić, M. (2011). Odmeravanje naknade štete prema vrednosti koju

Ukoliko se zahteva naknada materijalne štete, a smrt je prouzrokovana krivičnim delom, ZOO priznaje uobičajene troškove sahrane, međutim, nisu to jedini troškovi koji padaju na račun učinioca krivičnog dela jer ZOO predviđa i troškove lečenja i druge troškove u vezi sa lečenjem: „Ko prouzrokuje nečiju smrt dužan je naknaditi uobičajene troškove njegove sahrane. On je dužan naknaditi i troškove njegovog lečenja od zadobijenih povreda i druge potrebne troškove u vezi sa lečenjem, kao i zaradu izgubljenu zbog nesposobnosti za rad.“ (čl.193. ZOO)

Osim naknade štete u slučaju izvršenja krivičnog dela sa smrtnim ishodom ZOO previđa naknadu materijalne štete i u slučaju nanošenja telesne povrede ili narušavanja zdravlja. Tom prilikom obuhvaćeni su kako troškovi lečenja tako i izgubljena zarada zbog nesposobnosti za rad tokom lečenja, ali i drugi vidovi troškova koji nisu taksativno navedeni u ZOO. „Ako povređeni zbog potpune ili delimične nesposobnosti za rad gubi zaradu, ili su mu potrebe trajno povećane, ili su mogućnosti njegovog daljeg razvijanja i napredovanja uništene ili smanjene, odgovorno lice dužno je plaćati povređenom određenu novčanu rentu, kao naknadu za tu štetu.“ (čl.195. ZOO)

Zanimljivo je da je naknadu pretrpljene materijalne štete moguće tražiti i u slučaju izvršenja krivičnog dela povrede časti i širenja neistinitih navoda: „Ko drugome povredi čast kao i ko iznosi ili prenosi neistinite navode o prošlosti, o znanju, o sposobnosti drugog lica, ili o čemu drugome, a zna ili bi morao znati da su neistiniti, i time mu prouzrokuje materijalnu štetu dužan je naknaditi je.“ Međutim, ZOO predviđa i mogućnost isključenja odgovornosti za štetu pričinjenu na ovakav način ukoliko je neistinito saopštenje o drugome učinjeno bez znanja da je ono neistinito, a lice koje je saopštenje dalo ili lice kome je saopštenje učinjeno imalo u tome ozbiljan interes. (čl.198. ZOO) Dakle, prilikom kvalifikacije dela i odmeravanja kazne potrebno je razmotriti jedan subjektivan kriterijum, a to je da li je počinilac znao za neistinitost njegovih navoda ili ih je izrekao u uverenju da su istiti. Ponekad je jako teško dokazati nečije uverenje i ubeđenje i na osnovu toga odrediti stepen nečije krivice.

b) Naknada nematerijalne štete – pri određivanju nematerijalne štete od značaja bi mogle biti odredbe ZOO koje regulišu pravo na novčanu naknadu. Tom prilikom ZOO taksativno nabroja slučajevima kada je moguće tražiti ovakav vid nadokande:

- Pretrpljeni fizički bolovi;
- Pretrpljeni duševni bolovi;
- Umanjenje životne aktivnosti,
- Naruženost;
- Povreda ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti;
- Smrt bliskog lica;
- Strah.

„Svima njima zajedničko je to da za nas znače izvesnu patnju, izvestan bol, jedan neugodan osećaj i da kao takvi remete našu emocionalnu odnosno psihičku ravnotežu. Kao instrument racionalne organizacije društvenih odnosa pravo ne može da ostane indiferentno pred jednom ovakvom nenormalnom situacijom isto onako kao što ne ostaje indiferentno ako je narušena ravnoteža u našoj imovini“¹²

„Sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdava, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu. Prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud će voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.“ (čl.200. st.1.i 2. ZOO)

„Pravo na pravičnu novčanu naknadu zbog pretrpljenih duševnih bolova ima lice koje je prevarom, prinudom ili zloupotrebom nekog odnosa podređenosti ili zavisnosti navedeno na kažnjivu obljubu ili kažnjivu bludnu radnju, kao i lice prema kome je izvršeno neko drugo krivično delo protiv dostojanstva ličnosti i morala.“ (čl.202. ZOO)

Zahtev za naknadu štete je ujedno i najčešći zahtev koji nastaje nakon izvršenog krivičnog dela i naknada štete, materijalne, uopšte nije sporna. Međutim, nameće se pitanje: da li ima osnova priznati pravo na nadoknadu nematerijale štete i ukoliko je odgovor potvrđan, te na koji način odrediti visinu pretrpljene štete. U teoriji, a i praksi je ovo pravo priznato, ali se kao glavni razlog njegovog uvođenja ne navodi uspostavljanje nekog ranijeg stanja (*restitutio in integrum*), već izvesna imovinska satisfakcija koja bi oštećenom odnosno žrtvi trebalo donekle da pruži zadovoljenje nakon onoga šta je sve doživela posle pretrpljenog krivičnog dela.

Podnošenjem imovinskopravnog zahteva može se tražiti ili novčana naknada štete koja je pretrpljena ili reparacija umesto novčane naknade. Međutim, neimovinska šteta se može nadoknaditi i na druge načine: moguće je, na primer, izjaviti javno izvinjenje putem sredstava javnog informisanja uvređenom licu ukoliko bi to predstavljalo moralnu satisfakciju.

Ovo naravno nema bliske povezanosti sa adhezionim postupkom i imovinskopravnim zahtevom jer je u adhezionom postupku moguće istaći samo zahtev koji se odnosi na onu štetu koja je nastala prilikom izvršenja krivičnog dela. Ne može predmet adhezionog postupka biti nadoknada štete koja je nastala posrednim putem ili indirektnim izvršenjem krivičnog dela.

Osim toga u adhezionom postupku kao ovlašćeni podnosilac imovinskopravnog zahteva se može javiti isključivo lice protiv koga je krivično delo bilo usmereno. To znači da eventualni kompenzacioni zahtevi za naknadu štete između samih učesnika u krivičnom postupku nisu dozvoljeni. Tu se pre svega misli na saučesnike i saizvršioce.

12 Stanković, O. (1998). *Naknada štete*, Beograd: Nomos, str. 26.

IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEV

Prilikom izvršenja krivičnog dela nastaju brojne posledice koje, između ostalog, mogu da budu i imovinskopravne. Tada počinjeno krivično delo uzrokuje štetu na dobrima (materijalnim i nematerijalnim) koja se nalaze u vlasništvu fizičkih ili pravnih lica. Tako u biću krivičnog dela pronalazimo i građanski delikt koji daje pravo oštećenom licu da istakne imovinskopravni zahtev u krivičnom postupku i zahteva da mu se nadoknadi pretrpljena šteta.

Podnošenje predloga za ostvarenje imovinskopravnog postupka je obligatorno, odnosno ovlašćena lica moraju da ga podnesu jer se on ne podrazumeva. Ukoliko nema postavljenog imovinskopravnog zahteva od strane ovlašćenog lica sud ne može *ex officio* da odlučuje o šteti koja je oštećenom nastupila izvršenjem krivičnog dela. Međutim, sud je obavezan da obavesti ovlašćeno lice da imovinskopravni zahtev može podneti do završetka glavnog pretresa. (čl.254.st.3. ZKP)

U praksi se često dešava da izvršenjem krivičnog dela ili pak imovinskopravnog dela koje zakon određuje kao krivično delo, nastupi šteta na javnoj svojini. Nameće se pitanje da li je i u takvim situacijama moguće podnošenje imovinskopravnog zahteva i ko su sve lica ovlašćena da ga podnesu.

Ovo pitanje je reglisano Zakonikom o krivičnom postupku¹³ (u daljem tekstu: ZKP) u njegovom delu koji reguliše delokrug ovlašćenih podnosilaca: „Ako je usled krivičnog dela ili protivpravnog dela koje je u zakonu određeno kao krivično delo oštećena javna svojina, organ koji je zakonom ili drugim propisom ovlašćen da se stara o zaštiti te svojine može u postupku učestvovati u skladu sa ovlašćenjima koja ima na osnovu zakona, odnosno drugog propisa.“ (čl.253. st.3. ZKP)

Ustav Republike Srbije definiše pojam javne svojine: „Javna svojina je državna svojina, svojina autonomne pokrajine i svojina jedinice lokalne samouprave.“ (čl.86.st.1. Ustava RS)¹⁴

Zaštita svih imovinskopravnih interesa pomenutih subjekata poverena javnom pravobranilaštvu: „Pravobranilaštvo je organ koji obavlja poslove pravne zaštite imovinskih prava i interesa Republike Srbije, autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave. Poslove pravobranilaštva za zaštitu imovinskih prava i interesa Republike Srbije obavlja Državno pravobranilaštvo, koje se osniva ovim zakonom.“ (čl.2. st.1-2. Zakona o pravobranilaštvu)¹⁵

Na taj način je nadležni javni pravobranilac određen kao lice ovlašćeno da učestvuje u krivičnom postupku kao jedini ovlašćeni podnosilac imovinskopravnog zahteva ukoliko izvršenjem krivičnog dela nastupi šteta na javnoj svojini.

13 Zakonik o parničnom postupku. (2011). Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US i 55/2014

14 Ustav Republike Srbije, (2006.) Službeni glasnik RS br. 98/2006

15 Zakon o pravobranilaštvu (2014.) Službeni glasnik RS br. 55/2014

Imovinskopravni zahtev je posebna vrsta postupka koji se vodi u okviru krivičnog postupka. U literaturi se sreću i nazivi adhezioni, pridruženi postupak, a prilikom njegovog vođenja krivični sud napušta redovan okvir svoje nadležnosti te ulazi u sferu građanskog prava, a sve zarad efikasnosti raspravljanja i celishodnosti odlučivanja. Vođenje jednog postupka u kom će se odlučiti o krivičnoj stvari, ali i o građanskom zahtevu oštećenog štete se sredstva i vreme, jer moramo se složiti racionalnije je voditi jedan objedinjeni od dva parcijalna postupka.

Ono što karakteriše imovinskopravni zahtev jeste njegova fakultativnost. Da li će biti podnet u krivičnom postupku zavisi samo i isključivo od volje ovlašćenog lica. Oštećeni može da bira da li će zahtevati da mu se šteta, koja je nastala izvršenjem krivičnog dela, utvrdi i nadoknadi tokom krivičnog postupka ili pak da ostavi krivični postupak da ide svojim tokom, a posebnom tužbom da pokrene parnični postupak u kom će tražiti da mu se nadoknadi pričinjena šteta.

Osim fakultativnosti, imovinskopravni zahtev ima još jednu osobinu, a to je njegova sporednost. Naime, osnovni zadatak svakog krivičnog postupka je da se utvrdi postojanje krivičnog dela kao i da li je okrivljeni učinilac dela koje mu se stavlja na teret. Drugim rečima: da li postoji njegova krivična odgovornost.

Da bi imovinskopravni zahtev bio predmet krivičnog postupka potrebno je da se ispune određeni uslovi:

1. Prvi uslov se odnosi na vezu krivičnog dela i imovinskopravnog odnosa. ZKP predviđa da mora da se radi o imovinskopravnom zahtevu koji je nastao usled izvršenja krivičnog dela ili protivpravnog dela koje je u zakonu određeno kao krivično delo. (čl.252.st.1.ZKP) Dakle, da bi se imovinskopravni zahtev podneo mora da postoji ili krivično delo ili neko protivpravno delo koje je u samom zakonu određeno kao krivično delo.
2. Drugi uslov se odnosi na sam imovinskopravni zahtev odnosno predlog. Naime, ovlašćena lica moraju da podnesu predlog za njegovo ostvarivanje, jer se on ne podrazumeva. Ukoliko nema predloga ovlašćenog lica sud ne može da dosudi imovinskopravni zahtev *ex officio*.
3. I pored ispunjenih prethodno navedenih uslova imovinskopravni zahtev će biti raspravljen samo ako se time ne bi znatno odugovlačio osnovni krivični postupak. (čl.252.st.1. ZKP) Ovaj uslov se u praksi najčešće zloupotrebljava od strane sudija koji obično upućuju ovlašćena lica da svoje zahteve ostvare u parničnom postupku iako je tokom krivičnog postupka nesumnjivo utvrđena šteta koju je pretrpeo oštećeni.¹⁶

16 Iz sudske prakse: „U presudi kojom okrivljenog oglašava krivim, sud može ovlašćenom licu dosuditi imovinsko pravni zahtev u celini ili mu može dosuditi imovinskopravni zahtev delimično, a za višak uputiti na parnični postupak. Ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za delimično presuđenje, sud će ovlašćeno lice uputiti da imovinskopravni zahtev u celini može da ostvaruje u parničnom postupku.“
Iz obrazloženja: Presudom prvostepenog suda okrivljeni PV i MD oglašeni su krivim zbog krivičnog dela krađe iz člana 203. stav 1. u vezi člama 33. KZ, i osuđeni su na kaznu zatvora

4. Poslednji uslov u vezi imovinskopravnog zahteva odnosi se na njegov sadržaj odnosno tri vrste zahteva koje je moguće istaći u okviru njega. Naime, „imovinskopravni zahtev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla.“ (čl.252.st.2. ZKP) Koji će od ovih zahteva biti istaknut zavisi pre svega od vrste počinjenog krivičnog dela. Najčešće se ističe samo jedan od njih, a gotovo nikada sva tri zajedno.¹⁷

NAKNADA ŠTETE KAO PREDMET IMOVINSKOPRAVNOG ZAHTEVA

Postoje dve stvari koje imovinskopravni zahtev treba u sebi da sadrži: naznačenje lica protiv koga je on usmeren i precizno označenje šta se njime zahteva, odnosno, isticanje predmeta imovinskopravnog zahteva.

Izvršenjem krivičnog dela nastaje šteta koju možemo okarakterisati kao društveno opasnu, te zbog toga moraju i država i društvo da intervenišu. Posledice koje nastaju izvršenjem krivičnog dela nemaju samo krivičnopravne posledice jer one mogu biti i građanskopravnog karaktera. Njihov nastanak daje pravo oštećenom

od po 3 meseca, oslobođeni su obaveze plaćanja troškova krivičnog postupka, a oštećeni je za ostvarivanje imovinsko pravnog zahteva, shodno odredbi člana 206. stav 2. ZKP-a, upućen na parnicu. Protiv ove presude žalbu je izjavio OJT u Somboru zbog odluke o krivičnoj sankciji, predlažući duže zatvorske kazne, sa kojim predlogom se slaže i AJT u Novom Sadu. Apelacioni sud u Novom Sadu povodom izjavljene žalbe, i po službenoj dužnosti, našao je da je presuda zahvaćena bitnim povredama odredaba krivičnog postupka iz člana 368. stav 1. tačka 11. ZKP-a, na koje sud pazi po službenoj dužnosti, jer je izreka presude nerazumljiva i protivrečna, tako da se ni činjenični, ni pravni zaključak prvostepenog suda nije mogao ispitati. Naime, odredbom člana 206. stav 2. ZKP-a propisano je da sud u presudi kojom okrivljenog oglašava krivim, može ovlašćenom licu dosuditi imovinskopravni zahtev u celini ili mu može dosuditi imovinskopravni zahtev delimično, a za višak uputiti na parnični postupak. Ako podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za delimično presuđenje, sud će ovlašćeno lice uputiti da imovinskopravni zahtev u celini može da ostvaruje u parničnom postupku. Prvostepeni sud u izreci presude utvrđuje da je vrednost oduzetih stvari tačno 60.000,00 dinara, a potom oštećenog, na osnovu člana 206. stav 2. ZKP-a, upućuje na parnicu. Drugim rečima, utvrđuje da podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov za potpuno ili delimično presuđenje, što jedno drugo isključuje, jer ako utvrđuje da je vrednost oduzetih stvari 60.000,00 dinara, ne može se istovremeno govoriti da podaci iz spisa ne pružaju pouzdan osnov za potpuno ili delimično presuđenje. Osim toga, iako se utvrđuje vrednost oduzetih stvari, u obrazloženju presude se navodi „na osnovu člana 206. stav 2. ZKP-a, sud je oštećenog za ostvarivanje imovinsko pravnog zahteva uputio na parnicu iz razloga što sud u toku postupka nije utvrđivao tačnu vrednost ukradenih stvari, smatrajući da bi to dodatno odugovlačilo postupak“, što čini da je izreka ne samo nerazumljiva i protivrečna sama sebi, već je protivrečna i razlozima presude, zbog čega je morala biti ukinuta. (Presuda Osnovnog suda u Somboru br. K.1366/11 od 26.09.2012. godine i Apelacionog suda u Novom Sadu br. Kž.1-973/13 od 14.03.2013. godine)

17 Vidi više: Matijašević-Obradović, J. (2016.) Krivično procesno pravo Opšti deo. Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija str.176.

licu da u krivičnom postupku zahteva da mu se pretrpljena šteta nadoknadi, a osnovi instrument za to jeste podneti imovinskopравни zahtev. Međutim, postoje izvesna ograničenja u vezi tog zahteva i odnose se na njegovu sadržinu i obim.

Naime, ZKP je u pogledu predmeta imovinskopavnog zahteva veoma precizan i taksativno navodi koji su to sve slučajevi kada je u krivičnom postupku moguće istaći imovinskopравни zahtev. Predmet je ograničen samo na one sporove i odnose koji se mogu javiti u parničnom postupku: „Imovinskopравни zahtev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla.“ (čl.252.st.2.ZKP) Uslov za podnošenje imovinskopavnog zahteva jeste da je njegovo ostvarenje moguće pred parničnim sudom, a ne pred nekim drugim sudom. „Predmet imovinskopavnog zahteva u krivičnom postupku, ne može biti plaćanje iznosa utajenog poreza, jer se o obavezi plaćanja poreza i njegovoj visini odlučuje u upravnom postupku. Predmet imovinskopavnog zahteva ne mogu biti ni stvari koje se rešavaju u parnici ako nemaju karakter imovinskopavnog odnosa.“¹⁸

Zbog toga možemo imovinskopравни zahtev označiti kao pravni institut i sredstvo sa limitiranim dometom jer ga ovlašćeno lice sme podneti samo radi naknade štete, povraćaja stvari i poništenja pravnog posla. U ovome se i ogleda najveća razlika u odnosu na parničn postupak u kom je spektar podnetih zahteva mnogo veći.

Tako na primer, u krivičnom postupku podneti imovinskopравни zahtev ne bi mogao da bude zahtev kojim se traži otklanjanje opasnosti od štete. Takvi zahtevi su sasvim uobičajeni u parničnom postupku, a regulisani su ZOO članom 156. gde stav 1. predviđa sledeće: „Svako može zahtevati od drugoga da ukloni izvor opasnosti od koga preti znatnija šteta njemu ili neodređenom broju lica, kao i da se uzdrži od delatnosti od koje proizlazi uznemiravanje ili opasnost štete, ako se nastanak uznemiravanja ili štete ne može sprečiti odgovarajućim merama.“ Isto je i sa narednim članom ZOO koji normira zahtev sudu da naredi prestanak radnje kojom se vredi integritet ljudske ličnosti, porodičnog života i drugih ličnih prava. U Zakonu o obligacionim odnosima, član 157. stav 1. se navodi: „Svako ima pravo zahtevati od suda ili drugog nadležnog organa da naredi prestanak radnje kojom se povređuje integritet ljudske ličnosti, ličnog i porodičnog života i drugih prava njegove ličnosti.“ Dakle, svi ovi zahtevi mogu da budu predmet građanske parnice, međutim, ne i imovinskopavnog zahteva podnetog u krivičnom postupku jer se ne odnose na naknadu štete, povraćaj stvari i poništenje pravnog posla.

ZAKLJUČAK

Zakonik o krivičnom postupku dopušta da se imovinskopравни zahtev raspravi pred krivičnim sudom samo pod uslovom da to nepotrebno ne odugovlači postupak. Međutim, nije moguće sprovesti adhezioni postupak, a da ne dođe ni do najmanjeg odugovlačenja. Dokazi se moraju prikupiti a bitne činjenice i okolnosti

18 Bejatović, S. (1993). Oštećeni u krivičnom postupku, Slavija pres, Beograd, str.131.

vezane za visinu pričinjene štete se moraju utvrditi. Samo ako se utvrdi da bi prikupljanje dokaza i utvrđivanje dodatnih činjenica znatno prolongiralo postupak sud će uputiti podnosioca imovinskopravnog zahteva da svoje potraživanje ostvari u parničnom postupku. Dakle, u vezi istog krivičnog dela neće biti jednog krivičnog postupka u okviru kog se raspravlja i podneti imovinskopravni zahtev već dva odvojena postupka, krivični i parnični.

Nije suština adhezionog postupka da se parnični postupak pridruži krivičnom, jer je to neostvarivo pošto su zasnovani na različitim principima i načelima. Suština je da se jedna imovinskopravna stvar (koja je u vezi sa krivičnim delom) pridruži rešavanju krivične stvari koja je predmet krivičnog postupka. Pritom se za dokazivanje imovinskopravnog zahteva koriste pravila krivičnog postupka o oceni dokaza po slobodnom sudijskom uverenju, dok se o zahtevu odlučuje po propisima obligacionog odnosno građanskog prava.

I na kraju, mogli bismo reći da je adhezioni postupak mešovitog karaktera, jer se u njemu prepliću obeležja i krivičnog i parničnog postupka. U materijalnopravnom segmentu adhezionog postupka merodavno je imovinsko pravo sadržano u ZOO, a u procesnopravnom segmentu primenjuju se odredbe ZKP.

Nenad Stefanovic, LL.M.

*PhD Student and Teaching Assistant at the Faculty of Law,
University Business Academy in Novi Sad*

COMPENSATION FOR DAMAGES AS AN OBJECT OF PROPERTY CLAIM

Abstract:

The damage an institution of civil law, which is regulated by the Law on Obligations. Sustained damage may be compensated through regular channels in the civil proceedings, but also in criminal proceedings through the property claim if the damage stems from a criminal offense. Compensation for damages, restitution of things and setting aside the legal transaction are three cases indemnification claims, and the author of this article will try to explain in more detail and to remove some doubts related to compensation when they appear as the subject property claim.

Keywords: *extra-contractual liability, civil procedure, property claim, compensation, adhesion process, criminal procedure*

L I T E R A T U R A :

1. Antić, O. (2008). *Obligaciono pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Službeni glasnik;
2. *Austrijski građanski zakonik* (1811.god.)
3. Bejatović, S. (1993). *Oštećeni u krivičnom postupku*, Beograd: Slavija pres.
4. *Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju* (1927). Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona;
5. *Zakon o obligacionim odnosima*. (1978). Sl. list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ, br. 31/93 i Sl. list SCG, br. 1/2003 – Ustavna povelja;
6. *Zakonik o parničnom postupku*. (2011). Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US i 55/2014;
7. *Zakon o pravobranilaštvu* (2014.) *Službeni glasnik RS* br. 55/2014;
8. *Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije*. (2011). Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014;
9. Karanikić Mirić, M. (2011). Odmeravanje naknade štete prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika, Beograd: *CRIMEN* (II) 1/2011;
10. Matijašević-Obradović, J. (2016.) *Krivično procesno pravo Opšti deo*. Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija;
11. Mrvić-Petrović, N., Mihailović, N., i Petrović, Z. (2003). *Vanugovorna odgovornost države za štetu pričinjenu njenim građanima*, Beograd: Vojnoizdavački zavod i Institut za uporedno pravo;
12. *Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru*, Baltazar Bogišić (drugo izmijenjeno izdanje tiskano u Državnoj štampariji na Cetinju) iz 1888.godine;
13. Perović, S. (1995). *Pravno filozofske rasprave*, Beograd: Novinsko-izdavačka ustanova, Službeni list SRJ;
14. Počuča, M. (2008). *Naknada nematerijalne štete zbog pretrpljenog straha*, Novi Sad: Privredna akademija Novi Sad;
15. Radišić, J. (1979). *Obligaciono pravo opšti deo*, Beograd: Nolit;
16. Radovanov, A. (2009). *Obligaciono pravo opšti deo*, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe;
17. Salma, J. (2009). *Obligaciono pravo – Opšti deo, osnovna načela, ugovori i prouzrokovanje štete*, Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu, Centar za izdavačku delatnost;
18. Stanković, O. (1998). *Naknada štete*, Beograd: Nomos;
19. *Ustav Republike Srbije*, (2006.) *Službeni glasnik RS* br. 98/2006.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

34(497.11)(082)
34(497)(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп “Правнички дани проф.
др Славко Царић” (14 ; 2017 ; Нови Сад)**

Nezavisnost pravosuđa : [zbornik referata sa XIV
međunarodnog naučnog skupa “Pravnički dani prof. dr Slavko
Carić” održanog od 21.-23. septembra 2017. godine u Novom
Sadu] = Independence of the judiciary / priredio, edited by
Milorad Bejatović. - Novi Sad : Pravni fakultet za privredu i
pravosuđe = Faculty of Law for Business and Justice, 2017 (Novi
Sad : Feljton). - 650 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 150. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija uz svaki rad. - Rezime na engl. jeziku uz svaki rad.

ISBN 978-86-6019-075-0

a) Судство - Независност - Србија - Зборници b) Судство -
Независност - Балканске државе - Зборници
COBISS.SR-ID 315956487